

Grzegorz Maroń¹

Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów w orzecznictwie Sądu Najwyższego

Streszczenie

W artykule zaprezentowano rezultaty studium orzecznictwa Sądu Najwyższego pod kątem obecności w uzasadnieniach jego judykatów odniesień do Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów (zarówno tego aktualnie obowiązującego z 2017 r., jak i poprzedniego z 2012 r.). Autor formułuje kilka uwag krytycznych w przedmiocie sądowej operacjonalizacji Zbioru. Sąd Najwyższy w sprawach postępowań dyscyplinarnych prokuratorów zbyt rzadko powołuje się na postanowienia Zbioru. Jeśli już to czyni, to najczęściej poprzestaje na ich nadmienieniu bez nawet wyjaśnienia, o czym one stanowią, czy tym bardziej poddania ich interpretacji. W niektórych kwestiach orzecznictwo Sądu Najwyższego jest niespójne, np. co do „pomocniczego” charakteru Zbioru dla potrzeb postępowania dyscyplinarnego. Sąd Najwyższy nie unika też błędów w aplikowaniu poszczególnych norm Zbioru do okoliczności rozpoznawanych spraw, np. w kontekście nadużycia przez prokuratora wolności słowa. Rozważania wieńczy postulat przyznania Zbiorowi należytej mu wagi przez organy stojące na straży prokuratorowskiej deontologii.

Słowa kluczowe

Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów, Sąd Najwyższy, orzecznictwo, odpowiedzialność dyscyplinarna.

1. Wprowadzenie

Zwykle doktryna prawnicza podejmując zagadnienie etyki zawodowej, nie tylko tej prokuratorowskiej, koncentruje się na takich kwestiach jak istota etyki zawodowej, zasadność kodyfikacji norm deontologicznych², dysfunkcyjność partykularnej deontologii³, geneza pozytywizacji danej etyki

¹ Dr hab. Grzegorz Maroń, prof. Instytutu Nauk Prawnych Uniwersytetu Rzeszowskiego, ORCID: 0000-0002-3861-9103.

² M. Pięniątek, *Etyka sytuacyjna prawnika*, Warszawa 2008, s. 41–52.

³ K. McMurigal, *Are Prosecutorial Ethics Standards Different?*, *Fordham Law Review* 2000, vol. 68, s. 1453–1472.

zawodowej⁴ czy wykładnia i ocenne ustosunkowanie się do poszczególnych postanowień kodeksów etycznych⁵. Rozważania te mają zatem charakter teoretyczno- a nawet filozoficznoprawny oraz formalno-dogmatyczny. O wiele rzadziej w nauce prawa analizuje się praktykę stosowania sformalizowanych zbiorów etyki zawodowej. Mając na uwadze tę dysproporcję czy asymetrię w podejściu jurysprudencji do etyki zawodowej *in generale*, w tym prokuratorskiej deontologii *in particulare*, od strony teoretycznej i praktycznej, postanowiono na potrzeby artykułu przedmiotem badań uczynić operacjonalizację Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów w praktyce orzeczniczej Sądu Najwyższego jako sądu orzekającego w sprawach dyscyplinarnych prokuratorów⁶.

W opracowaniu przedstawiono rezultaty studium judykatów Sądu Najwyższego pod kątem zawartych w ich uzasadnieniach wyraźnych odniesień do Zbioru. Za materiał badawczy posłużyły orzeczenia SN zgromadzone w bazie Systemu Informacji Prawnej LEX na dzień 30 września 2023 r.⁷ W artykule dokonano nie tylko syntezy orzecznictwa, ale także poddano ocenie to, w jakim zakresie, w jaki sposób i z jakim rezultatem SN czyni użytek ze Zbioru na potrzebę procedowanych spraw. Zakresem badań objęto zarówno odniesienia do aktualnie obowiązującego Zbioru z 2017 r.⁸, jak i tego poprzedniego z 2012 r.⁹ Zasadnicze rozważania poprzedzają uwagi o genezie kodyfikacji prokuratorskiej etyki zawodowej i ustawowych odniesieniach do prokuratorskiej deontologii.

Jakkolwiek uzasadnienia orzeczeń nigdy nie są lustrzanym odbiciem całego procesu ustaleń i rozumowań sądu poprzedzających wydanie rozstrzygnięcia, to jednak można założyć, iż brak odniesień w uzasad-

⁴ K. Parułski, Projekt Zbioru zasad etyki prokuratora, *Prokurator* 2001, nr 1 s. 5–13; Z. Rzepa, Przeszłość, teraźniejszość, przyszłość (sprawozdanie z II Krajowego Walnego Zjazdu Członków Stowarzyszenia Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej), *Prokurator* 2002, nr 2, s. 5–11; R. Tokarczyk, Uwagi o kształtowaniu norm etyki prokuratora polskiego, *Prokurator* 2002, nr 1, s. 8–15.

⁵ J. Gurgul, O „Zbiorze zasad etyki zawodowej prokuratorów”, *Prokuratura i Prawo* 2014, nr 7–8, s. 111–139; A. Herzog, B. Mik, Rzut na Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów łagodniejszym okiem, *Prokuratura i Prawo* 2014, nr 7–8, s. 140–144; A. Herzog, Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów, *Prokuratura i Prawo* 2013, nr 1, s. 5–19.

⁶ Zob. art. 145 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1360.

⁷ <https://sip.lex.pl>.

⁸ Uchwała Krajowej Rady Prokuratorów przy Prokuraturze Generalnym z dnia 12 grudnia 2017 r. w sprawie Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów, <https://www.gov.pl/attachment/0c162193-c707-43a2-a4c4-6c575c1bc24f>.

⁹ Uchwała Nr 468/2012 Krajowej Rady Prokuratury z dnia 19 września 2012 r. w sprawie uchwalenia zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów, <https://sip.lex.pl/#/act/286404993>.

nieniu wyroku czy postanowienia do Zbioru świadczy, że sąd albo w ogóle nie wziął go pod uwagę w swojej deliberacji, albo przyznał mu marginalną rolę, niewartą odnotowania.

2. Kodyfikacja prokuratorskiej deontologii

Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów wiążący wszystkich prokuratorów został po raz pierwszy uchwalony przez Krajową Radę Prokuratury w 2012 r. Wcześniej, bo w 2002 r., przyjęto natomiast Zbiór Zasad Etycznych Prokuratora, który jednak sprowadzał się do aktu wewnętrznego stowarzyszenia zrzeszającego pewną grupę prokuratorów (Stowarzyszenie Prokuratorów RP)¹⁰. Obecnie obowiązujący Zbiór uchwaliła Krajowa Rada Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym w dniu 12 grudnia 2017 r.

Kodyfikacja etyki prokuratorskiej nastąpiła później niż kodyfikacja deontologii większości innych profesji prawniczych w Polsce. Pierwsze zasady etyki zawodowej adwokata uchwalono w 1961 r. (obecnie Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu z 1998 r.¹¹), radcy prawnego w 1987 r. (obecnie Kodeks Etyki Radcy Prawnego z 2014 r.¹²), notariusza w 1997 r.¹³, komornika w 1999 r. (obecnie Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego z 2016 r.¹⁴), a sędziego w 2003 r.¹⁵

Kodyfikacja etyki prokuratorskiej znana jest innym państwom, tak systemu prawa stanowionego¹⁶, jak i precedensowego¹⁷ czy mieszanego¹⁸,

¹⁰ Uchwała II Krajowego Walnego Zjazdu Członków Stowarzyszenia Prokuratorów RP z dnia 25 maja 2002 r. w sprawie „Zbioru Zasad Etycznych Prokuratora”.

¹¹ Uchwała Nr 2/XVIII/98 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 10 października 1998 r. Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu (Kodeks Etyki Adwokackiej).

¹² Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014 r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

¹³ Uchwała Nr 19 Krajowej Rady Notarialnej z dnia 12 grudnia 1997 r. – Kodeks Etyki Zawodowej Notariusza.

¹⁴ Uchwała Nr 1603/V Krajowej Rady Komorniczej z dnia 6 września 2016 r. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego.

¹⁵ Uchwała Nr 16/2003 Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 19 lutego 2003 r. w sprawie uchwalenia zbioru zasad etyki zawodowej sędziów. Rok wcześniej na zebraniu Delegatów Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” został przyjęty Zbiór zasad postępowania sędziów. Zob. K. Korczyńska, R. Baszuk, Etyka adwokacka. Wybór orzeczeń Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury, Warszawa 2016, s. VIII.

¹⁶ Etický kodex státního zástupce (Czechy), https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/Eticky_kodex_statniho_zastupce.pdf; Código de Conduta dos Magistrados do Ministério Público (Portugalia), https://www.ministeriopublico.pt/sites/default/files/documentos/pdf/codigo_de_conduta.pdf; A legfőbb ügyész ajánlása az ügyészi hivatás etikai szabályairól (Węgry), <https://ugyeszseg.hu/az-ugyeszsegrol/ugyeszietika/a-legfobb-ugyesz-ajanlása/>; Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu İşçilərinin Etik Davranış Kodeksi (Azerbejdżan), <https://genprosecutor.gov.az/az/page/prokurorluq/>

choć zjawisko to nie ma na chwilę obecną charakteru uniwersalnego. Kodeksy prokuratorskiej deontologii w poszczególnych krajach posiadają różne nazwy, umocowanie, status normatywny czy treść.

3. Ustawowe odniesienia do etyki zawodowej prokuratorów

Po raz pierwszy literalne odniesienie do etyki zawodowej prokuratorów na poziomie ustawowym pojawiło się w 2009 r. wraz z nowelizacją ustawy o prokuraturze z mocą obowiązującą od 31 marca 2010 r. Zgodnie z art. 24 pkt 15 natenczas obowiązującej ustawy Krajowa Rada Prokuratury uzyskała kompetencję do „uchwalenia zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów” i do „czuwania nad ich przestrzeganiem”¹⁹. Jeszcze zanim Rada zrealizowała przyznaną jej kompetencję, uchwalając Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów, do ustawy o prokuraturze dodano art. 14j, który stanowił, że przy ocenie kwalifikacji kandydata na wolne stanowisko prokuratorskie uwzględnia się m.in. „przestrzeganie (przez niego) zasad etyki wykonywanego zawodu”²⁰.

Treść obu wymienionych przepisów zasadniczo została powtórzona w obecnie obowiązującej ustawie prawo o prokuraturze z dnia 28 stycznia 2016 r., odpowiednio w art. 43 § 6 i art. 90 § 1, z tym jednak zastrzeżeniem, iż Krajową Radę Prokuratury zastąpiła Krajowa Rada Prokuratorów²¹. Ponadto przepis w brzmieniu „Krajowa Rada Prokuratorów uchwa-

senedler/etik-davranis-kodeksi; Latvijas Prokuroru ētikas kodeksa (Łotwa), https://www.prokuratūra.lv/media/etikaskodekss_2021docx.docx.

¹⁷ Zob. np. Ethical Principles for the Public Prosecutor: Statement of Legal Guidance (Wielka Brytania), <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/ethical-principles-public-prosecutor-statement>; Code of Ethics. Setting out standards of professional responsibility and essential duties of prosecutors (Irlandia), https://www.dppireland.ie/app/uploads/2019/03/Code_of_Ethics_October_2016.pdf.

¹⁸ Code of Ethics and Conduct of Public Prosecutors (Cypr), [http://www.law.gov.cy/law/law.nsf/All/A1AC67779384D14C2258875003D6A4B/\\$file/Guidelines%20on%20Ethics%20and%20Conduct%20for%20Public%20Prosecutors.doc](http://www.law.gov.cy/law/law.nsf/All/A1AC67779384D14C2258875003D6A4B/$file/Guidelines%20on%20Ethics%20and%20Conduct%20for%20Public%20Prosecutors.doc)

¹⁹ Ustawa z dnia 9 października 2009 r. o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2009 r., Nr 178, poz. 1375 (z mocą od 31 marca 2010 r.).

²⁰ Art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2011 r., Nr 203, poz. 1192 (art. 14j wszedł w życie z dniem 28 marca 2012 r.).

²¹ Zwraca uwagę, że w rozporządzeniach Ministra Sprawiedliwości w sprawie oceny kwalifikacji kandydatów na wolne stanowisko prokuratorskie w żaden sposób nie nawiązano, czy tym bardziej nie rozwinięto i nie uszczegółowiono ustawowego kryterium „przestrzegania zasad etyki wykonywanego zawodu”. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 29 lipca 2016 r. w sprawie oceny kwalifikacji kandydatów na wolne stanowisko prokuratorskie, Dz. U. z 2016 r., poz. 1216; Rozporządzenie Ministra Sprawiedli-

la zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów i czuwa nad ich przestrzeganiem” został dodany do ustawy w drodze jej nowelizacji z 2017 r., nie będąc w jej pierwotnym brzmieniu²². Zasadnie w doktrynie prawniczej wskazuje się na „istotność” czy „ważność” kompetencji Krajowej Rady Prokuratorów, a poprzednio Krajowej Rady Prokuratury do uchwalenia zbioru prokuratorowskiej deontologii²³.

Odniesienie się *expressis verbis* przez ustawodawcę do etyki zawodowej prokuratorów dopiero w 2009 r. nie oznacza, że wcześniej prawodawca nie dostrzegał kwestii etycznych związanych z profesją i służbą prokuratura. Począwszy od okresu dwudziestolecia międzywojennego w poszczególnych aktach normatywnych regulujących działalność prokuratury zamieszczano postanowienia treściowo powiązane z prokuratorowską deontologią, aczkolwiek w których nie posługiwano się dosłownie terminem „etyka” czy „etyczny”. Postanowienia te dotyczą czy dotyczyły głównie trzech zagadnień²⁴.

Po pierwsze, prawnym wymogiem objęcia urzędu jest złożenie przez prokuraturę ślubowania, dawniej przysięgi, którego rota wyraża pewną esencję prokuratorowskiej deontologii. Rozporządzenie Prezydenta RP z 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych stanowiło, że „obejmując stanowisko, prokurator składa wobec bezpośredniego zwierzchnika przysięgę”, której treści i formy złożenia jednak nie określało, zawierając w tym zakresie delegację dla Prezydenta RP do wydania rozporządzenia na podstawie uchwały Rady Ministrów²⁵. Podobnie ustawa z 1967 r. zastrzegala, że „pracownik prokuratorowski obejmujący służbę składa ślubowanie według przepisanej roty”, nie podając jej słów²⁶. Tekst ślubowania prokuratorowskiego przewidziano w ustawach z 1985 r.²⁷ i 2016 r.²⁸ W obu

wości z dnia 23 grudnia 2015 r. w sprawie oceny kwalifikacji kandydatów na wolne stanowisko prokuratorowskie, Dz. U. z 2015 r., poz. 2226.

²² Art. 10 ustawy z dnia 12 lipca 2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2017 r., poz. 1453 (art. 43 § 6 zaczęła obowiązywać od dnia 12 sierpnia 2017 r.).

²³ P. Turek, Prawo o prokuraturze. Komentarz, Warszawa 2023, LEX nr 587926426 (komentarz do art. 43); A. Herzog, Komentarz do niektórych przepisów ustawy o prokuraturze, (w:) Nowelizacja ustawy o prokuraturze, Warszawa 2010, LEX nr 587536464 (komentarz do art. 24).

²⁴ Żadne z tych zagadnień nie pojawia się w przepisach Ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. o Prokuraturze Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. z 1950 r., Nr 38, poz. 346.

²⁵ Art. 240 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U.R.P. z 1932 r., Nr 102, poz. 863.

²⁶ Art. 58 ust. 2 ustawy z dnia 14 kwietnia 1967 r. o Prokuraturze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, Dz. U. z 1967 r., Nr 13, poz. 55.

²⁷ Art. 45 ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze, Dz. U. z 1985 r., Nr 31, poz. 138. Ustawa ta określała także rotę ślubowania Prokuratora Generalnego składającą

też ustawach wyraźnie wyartykułowano obowiązek prokuratora postępowania zgodnie ze ślubowaniem²⁹.

Po drugie, z problematyką etyczną wiąże się jeden z wymogów, jakim musi odpowiadać czy spełniać kandydat na stanowisko prokuratora, a mianowicie posiadanie „nieskazitelnego charakteru”³⁰ czy niegdyś posiadanie „odpowiednich kwalifikacji moralnych”³¹.

Po trzecie, kwestie prokuratorskiej deontologii suponują terminy „godność urzędu” czy „godność prokuratora”, którymi prawodawca posługuje się w kilku kontekstach. Obowiązkiem prokuratora jest w służbie i poza służbą „unikać wszystkiego, co mogłoby przynieść ujmę godności prokuratora”³². Kryterium „nieuchybianiu godności urzędu prokuratora” decyduje o możliwości podejmowania przez prokuratora „innego zajęcia” czy „sposobu zarabkowania”³³ oraz jego aktywności „w organizacjach prowadzących działalność społeczną”³⁴. W końcu, „uchybiecie godności urzędu” stanowi przewinienie będące podstawą do poniesienia odpowiedzialności dyscyplinarnej³⁵. Prokurator odpowiada dyscyplinarnie także

nego przed Prezydentem Rzeczypospolitej Polskiej (art. 10a ust. 4), a nadto stanowiła o możliwości odwołania Prokuratora Generalnego przez Sejm na wniosek Prezesa Rady Ministrów w przypadku „sprzeniewierzenia się złożonemu ślubowaniu” (art. 10f ust. 1).

²⁸ Art. 92 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze, tekst jedn. Dz. U z 2023 r., poz. 1360.

²⁹ Art. 96. § 1 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze; art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze.

³⁰ Art. 236 w zw. z art. 82 pkt b rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych; art. 14 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze; art. 75. § 1 pkt 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze.

³¹ Art. 10 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 kwietnia 1967 r. o Prokuraturze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

³² Art. 96 § 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze; art. 44 ust. 2 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze; art. 121 w zw. z art. 243 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych.

³³ Art. 103 § 2 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze; podobnie art. 49 ust 2, ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze; art. 66 ust. 2 ustawy z dnia 14 kwietnia 1967 r. o Prokuraturze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej; art. 252 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych (dwa ostatnie przepisy dosłownie stanowiły o „zajęciach ubocznych”).

³⁴ Art. 97 § 3 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze.

³⁵ Art. 137 § 1 pkt 5 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze (zob. też art. 93 § 1); art. 66 ust. 1 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze; podobnie art. 71 ustawy z dnia 14 kwietnia 1967 r. o Prokuraturze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej; art. 129 § 1 w zw. z art. 245 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych (dwa ostatnie podane

za swoje postępowanie przed objęciem stanowiska, jeżeli uchybił obowiązkom lub godności piastowanego wówczas urzędu państwowego lub okazał się niegodny urzędu prokuratora³⁶.

Równie rzadko eksplikatywne odniesienia do etyki zawodowej pojawiają się w ustawach dotyczących większości innych zawodów prawnych. Pozytywnie wyróżniają się pod tym względem ustawa o radcach prawnych oraz ustawa o komornikach sądowych³⁷.

W prawodawstwie innych państw nawiązania do etyki prokuratorskiej przedstawiają się różnie. Przykładowo litewska ustawa o prokuraturze z 13 października 1994 r. (*Prokuratūros įstatymas*) kilkakrotnie odwołuje się do prokuratorskiej deontologii. Stanowi, że na stanowisko prokuratora może być powołana osoba o nieposzlakowanej opinii (art. 25 ust. 1), przez co rozumie się m.in. zgodność jej zachowań z postanowieniami Kodeksu Etyki Prokuratorów (art. 25 ust. 3 pkt 3). Obowiązkiem prokuratora jest przestrzegać Kodeks w służbie i poza służbą (art. 20 ust. 1 pkt 6 oraz art. 38 ust. 1). Przypadki naruszenia Kodeksu przez prokuratora podlegają natomiast rozpoznaniu przez Komisję ds. Etyki Prokuratorów (art. 10 ust. 5 i 6 oraz art. 38 ust. 2)³⁸. Z kolei estońska ustawa o prokura-

przepisy rozgraniczały przewinienia służbowe i uchybienia godności urzędu jako przewinienia dyscyplinarne).

³⁶ Art. 137 § 3 ustawy z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze; art. 66 ust. 1a ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. o prokuraturze; art. 129 § 2 w zw. z art. 245 § 1 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. – prawo o ustroju sądów powszechnych.

³⁷ Zgodnie z przepisami pierwszej wspomnianej ustawy radca prawny ma wykonywać zawód „ze starannością wynikającą z wiedzy prawniczej oraz zasad etyki radcy prawnego” (art. 3 ust. 2). Składając ślubowanie zobowiązuje się m.in. „postępować godnie i uczciwie, kierując się zasadami etyki radcy prawnego i sprawiedliwości” (art. 27 ust. 1). Z kolei jako podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego wskazano m.in. postępowanie sprzeczne z „zasadami etyki lub godnością zawodu” (art. 64 ust. 1). Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1166. W myśl drugiej z ustaw, komornik jest obowiązany postępować zgodnie z m.in. „złożonym ślubowaniem i zasadami etyki zawodowej” (art. 25 ust. 1). Naruszenie powagi lub godności urzędu albo „inne uchybienie zasadom etyki zawodowej” skutkuje odpowiedzialnością dyscyplinarną komornika (art. 222 pkt 1). Ponadto jednym z celów aplikacji komorniczej jest przyswojenie przez aplikanta „zasad etyki zawodowej” (art. 93 ust. 1). Zob. też art. 188 ust. 2 pkt 6, art. 195 ust. 2 pkt 5, art. 202 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 1691. Por art. 29 § 1 pkt 5, art. 31 § 1 pkt 5 art. 57i § 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych, tekst jedn. Dz. U. z 2023 r., poz. 217 (żaden z tych przepisów nie stanowi jednak wprost o etyce zawodowej sędziego); art. 3 pkt 5 i 80 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. Prawo o adwokaturze, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1184; art. 40 § 1 pkt 7 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 1799.

³⁸ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.5956>.

turze z dnia 22 kwietnia 1998 r. (*Prokuratuuriseadus*) zawiera odniesienia jedynie do ogólnej moralności. Zastrzega, że na stanowisko prokuratora może być powołana osoba o moralnym charakterze (§ 15 ust. 1 pkt 3, § 15¹ ust. 4 pkt 2). Natomiast definiując przewinienie dyscyplinarne określa je jako m.in. zachowanie sprzeczne z „powszechnie przyjętymi normami moralnymi” (§ 31 ust. 2 pkt 2)³⁹.

4. Ogólna charakterystyka rezultatów studium orzecznictwa Sądu Najwyższego

Odwołania do Zbioru znalazły się w 22 orzeczeniach Sądu Najwyższego zgromadzonych w analizowanej bazie. Ilość tę należy uznać za niewielką, zważywszy na to, iż w uwzględnionej bazie danych znajduje się ponad 300 orzeczeń SN wydanych po uchwaleniu 19 września 2012 r. pierwszego Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów, a dotyczących kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów czy szerzej zgody na ich pociągnięcie do odpowiedzialności karnej. W większości zatem rozpatrywanych przez SN spraw z tego zakresu w uzasadnieniach judykatów w ogóle nie wzmiankowano nawet Zbioru, co należy ocenić krytycznie⁴⁰.

Wśród przyczyn tego stanu rzeczy, choć raczej niekluczowych, można wskazać poczynione w Zbiorze zastrzeżenie, że „postanowienia Zbioru mają charakter **pomocniczy** w postępowaniu dyscyplinarnym” a „na zasady etyki zawodowej określone w Zbiorze **można powołać** się w postępowaniu dyscyplinarnym o uchybienie godności urzędu prokuratora” (§ 1 ust. 5) (wyróżnienia autora). Niniejsze zastrzeżenie, które np. nie znajduje odpowiednika w Zbiorze zasad etyki zawodowej sędziów, jest źródłem pewnej konfuzji co do wagi i funkcjonalnej doniosłości Zbioru dla odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów. W niektórych judykatach SN podnosi subsydiarność Zbioru, wskazując iż jego normy mają charakter „pomocniczy dla oceny, czy doszło do uchybienia godności urzędu, to uchybienie godności urzędu bowiem zgodnie z ustawą stanowi mate-

³⁹ <https://www.riigiteataja.ee/akt/106072018020>.

⁴⁰ W orzecznictwie Sądu Najwyższego nieszczęśliwie liczne i zwykle mało rozbudowane są też inne odniesienia do etyki prokuratorskiej, np. czynione w kontekście ślubowania prokuratorskiego. Jak w jednym z judykatów podkreślił Sąd, „prokurator jest obowiązany postępować zgodnie ze ślubowaniem prokuratorskim. Prokurator w wypełnianiu swoich funkcji zobowiązany jest w szczególności do stania na straży prawa, strzeżenia praworządności, ale także do sumienności w wykonywaniu swoich obowiązków w związku ze sprawowanym urzędem, przy jednoczesnym kierowaniu się zasadami godności i uczciwości. Prokurator obowiązany jest do sprawowania urzędu z godnością, tj. zgodnie z zasadami prawa, normami moralnymi i etycznymi”. Wyrok SN z dnia 17 lipca 2019 r., sygn. II DSI 21/18, LEX nr 2757990.

rialną podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej⁴¹. Z jednej strony rację ma SN, twierdząc że uchwalenie zasad etyki zawodowej prokuratorów „żadną miarą nie jest warunkiem” odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów⁴². Z drugiej jednak strony eksponowanie „pomocniczego” charakteru Zbioru *volens nolens* niepotrzebnie osłabia jego doniosłość i przydatność dla kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej czy w ogóle jako wzorca i punktu odniesienia dla postępowania prokuratorów w służbie i poza służbą. SN nie jest jednak konsekwentny w swoim podejściu do subsydiarności Zbioru. Przykładowo w jednym z wyroków przyjął, że wypowiedź obwinionego prokuratora „nie może być zakwalifikowana do kategorii wypowiedzi naruszających postanowienia § 2 pkt 4 i § 3 pkt 2 Zbioru Zasad Etyki Zawodowej Prokuratorów. W konsekwencji nie ma podstaw uznać, by obwiniony uchybił godności urzędu prokuratora, a tym samym dopuścił się deliktu dyscyplinarnego⁴³. Sąd potraktował zatem niesprzeczność zachowania z postanowieniami Zbioru za okoliczność konstytutywną dla kwestii zrealizowania ustawowej przesłanki „uchybień godności urzędu”. W innym orzeczeniu SN wyraźnie z kolei stwierdził, że „oceny prawidłowości postępowania obwinionego należało również dokonać przez pryzmat zasad etycznych sprawowanego urzędu określonych w § 2 ust. 1, 2, 3 i 7 Uchwały nr 468/2012 r. Krajowej Rady Prokuratury z dnia 19 września 2012 r. w sprawie uchwalenia zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów⁴⁴. W kolejnej sprawie SN wytknął, że „przy ocenie zachowania obwinionej prokurator Sąd *ad quem* nie rozważył, czy nie naruszyło ono takich ujętych w Zbiorze reguł, jak wymóg zachowania się w każdej sytuacji nie-nagannie, zgodnie z dobrymi obyczajami (§ 2 pkt 1), jak też zachowania godnej postawy, cierpliwości i grzeczności w odniesieniu do każdej osoby uczestniczącej w postępowaniu (§ 11 ust. 6)”. Sąd wskazał nie tyle na „pomocniczość” Zbioru, co jego „pomocność” w ocenie czy zachowanie obwinionej stanowiło uchybienie urzędu⁴⁵.

Krytycznie należy odnieść się do praktyki, gdy Sąd Najwyższy w tzw. „uzasadnieniu faktycznym” orzeczenia jedynie nadmienia poszczególne jednostki redakcyjne Zbioru (tj. podaje numerację jego postanowień), następnie w swoich rozważaniach do norm tego Zbioru w ogóle już nie nawią-

⁴¹ Postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16, LEX nr 2087824. Zob. też wyrok SN z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. II DOW 46/21, LEX nr 3275214.

⁴² Wyrok SN z dnia 24 lutego 2021 r., sygn. II DOW 20/21, LEX nr 3358830.

⁴³ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22, LEX nr 3598203.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 5 czerwca 2019 r., sygn. II DSI 8/19, LEX nr 2681200.

⁴⁵ Wyrok SN z dnia 19 marca 2015 r., SDI 5/15, LEX nr 1663832.

zując. Odbiorca uzasadnienia z lektury jego tekstu często nawet ogólnie nie dowiaduje się czego konkretne wzmiankowane przepisy Zbioru dotyczą⁴⁶. W mniejszości są przypadki, gdy SN choćby pobieżnie wskazuje na nakazy czy zakazy wyrażone w poszczególnych przepisach Zbioru⁴⁷. Zdarzają się też sytuacje nierzetelnego przywoływania norm Zbioru, w sensie błędnego oznaczania jego postanowień⁴⁸.

Rzadko Sąd Najwyższy powołuje się na dorobek piśmiennictwa prawniczego w przedmiocie etyki prokuratorskiej, czy *in concreto* Zbioru, pomimo tego, że sama polska literatura przedmiotu liczy co najmniej kilkadziesiąt pozycji na ten temat⁴⁹. Szerszemu sięganiu przez SN do rezultatów doktrynalnej interpretacji Zbioru nie sprzyja okoliczność, że w piśmiennictwie prawniczym nie ukazał się dotychczas obszerny całościowy komentarz do jego postanowień⁵⁰ – inaczej niż w przypadku kodeksów etyki adwokackiej⁵¹, radcowskiej⁵², notarialnej⁵³, komorniczej⁵⁴. Wsparcia

⁴⁶ Wyrok SN z dnia 7 lutego 2023 r., sygn. II ZOW 62/22, LEX nr 3522678 (§ 8 Zbioru z 2017 r.); wyrok SN z dnia 26 kwietnia 2023 r., sygn. II ZOW 85/22, LEX nr 3570708 (§ 8 i § 15 Zbioru z 2017 r.); postanowienie SN z dnia 7 grudnia 2022 r., sygn. II Zo 24/22, LEX nr 3557700 (§ 8 i § 15 ust. 1 Zbioru z 2017 r.); postanowienie SN z dnia 27 stycznia 2022 r., sygn. I DSK 14/21, LEX nr 3359147 (§ 8 i § 15 ust. 1 Zbioru z 2017 r.); wyrok SN z dnia 18 listopada 2021 r., sygn. II DOW 54/21, LEX nr 3359094 (§ 2 pkt 7 i § 5 ust. 2 Zbioru z 2012 r.); postanowienie SN z dnia 14 listopada 2019 r., sygn. II DSI 45/19, LEX nr 2747121 (§ 2 ust. 3 i 4, § 3 ust. 2 i § 4 ust. 1 Zbioru); wyrok SN z dnia 6 czerwca 2018 r., sygn. SDI 22/18, LEX nr 2511991 (§ 2 pkt 1, 2, 3, 6, 7 Zbioru z 2012 r.); postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2017 r., SDI 72/16, LEX nr 2194886 (§ 2 pkt 7, § 3 ust. 1, § 8 ust. 2, § 18 ust. 1 oraz § 19 Zbioru z 2012 r.).

⁴⁷ Postanowienie SN z dnia 22 marca 2022 r., sygn. II DOW 50/21, LEX nr 3358285 (§ 16 Zbioru z 2017 r.); wyrok SN z dnia 4 marca 2020 r., sygn. I DSK 8/18, LEX nr 3121311 (§ 2 i § 16 Zbioru z 2012 r.); wyrok SN z dnia 5 czerwca 2019 r., sygn. II DSI 8/19 (§ 2 ust. 1, 2, 3 i 7 Zbioru z 2012 r.); wyrok SN z dnia 30 stycznia 2019 r., sygn. II DSI 26/18, LEX nr 2617923 (§ 12 i 13 Zbioru z 2017 r.); postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2014 r., SDI 46/14, LEX nr 3528998 (§ 12 ust. 1 i 3 oraz § 28 ust. 1 Zbioru z 2012 r.).

⁴⁸ Wyrok SN z dnia 10 sierpnia 2020 r., sygn. II DSI 5/20, LEX nr 3277712 (powołano się na art. 44 ust. 2 Zbioru z 2012 r., którego to przepisu w tym Zbiorze nie ma).

⁴⁹ Wyrok SN z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. II DOW 46/21 (z powołaniem się na: T. Janeczka, A. Roch, Odpowiedzialność służbowa i dyscyplinarna prokuratorów w świetle Prawo o prokuraturze, Prokuratura i Prawo 2017, nr 3, s. 54).

⁵⁰ Fragmentarycznie postanowienia Zbioru są jednak omówione w różnych publikacjach. Zob. np. A. Kiełtyka, W. Kotoński, A. Ważny, Prawo o prokuraturze. Komentarz, wyd. II, LEX/el. 2021 (komentarz do art. 43 i art. 96). Podobnie jak w przypadku Zbioru prokuratorskiej deontologii, również nie ukazał się dotychczas komentarz do Zbioru zasad etyki zawodowej sędziów i asesorów sądowych.

⁵¹ J. Naumann, Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz, wyd. 5, Warszawa 2023; M. Król (red.), Etyka Adwokacka – Na Egzamin. Komentarz wraz z orzecznictwem do Kodeksu Etyki Adwokackiej. Teksty przepisów, wyd. 5, Warszawa 2022.

argumentacyjnego dla SN nie stanowi również wykładnia przepisów Zbioru autorstwa Krajowej Rady Prokuratorów. Rada dotychczas nie skorzystała z przysługującego jej uprawnienia w tym względzie, wskazanego zarówno w samym Zbiorze, jak i umocowanego w ustawowej kompetencji do „czuwania nad przestrzeganiem” zasad Zbioru⁵⁵. Odróżnia to praktykę Krajowej Rady Prokuratorów od Krajowej Rady Sądownictwa, która to w oparciu o analogiczną podstawę prawną podjęła kilka uchwał w przedmiocie wykładni Zbioru zasad etyki zawodowej sędziów⁵⁶.

Zaledwie w jednym z orzeczeń dotyczącym postępowania dyscyplinarnego prokuratorów Sąd Najwyższy powołał się na orzecznictwo strasburskie, przy czym poczynione wówczas nawiązania do judykatów ETPC były nie do końca adekwatne do okoliczności rozpoznawanej sprawy (zob. szerzej punkt 7 artykułu). Na próżno w orzecznictwie SN szukać odwołań do takich spraw procedowanych przez ETPC gdzie skarżącymi byli prokuratorzy lub ex-prokuratorzy, jak np. *Nikëhasani v. Albania*, *Sevdari v. Albania*, *Guliyev v. Azerbejdżan*, *Kövesi v. Rumunia*, *Brisç v. Rumunia*, *Kayasu v. Turcja*, *Goryaynova v. Ukraina*⁵⁷. Tym bardziej SN nie sięga komparatystycznie do judykatów sądów innych państw⁵⁸.

Zwraca też uwagę, że Sąd Najwyższy nie odwołuje się do licznych dokumentów międzynarodowych o różnym statusie, poświęconych stan-

⁵² T. Scheffler (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2023; M. Król, *Etyka radcowska – na egzamin. Komentarz wraz z orzecznictwem do Kodeksu etyki radców prawnych. Teksty przepisów*, wyd. 4, Warszawa 2022.

⁵³ P. Marquardt, A. Wilkowska-Płóciennik, *Kodeks etyki zawodowej notariusza. Komentarz*, Warszawa 2022.

⁵⁴ G. Ławnikowicz, *Komentarz do Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego*, Sopot 2017; M. Świeczkowska-Wójcikowska, *Komentarz do Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego*, (w:) M. Świeczkowska-Wójcikowska, J. Świeczkowski (red.), *Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz*, Warszawa 2020, s. 1273–1324.

⁵⁵ § 1 ust. 4 Zbioru stanowi, że „Krajowa Rada Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym może, w drodze uchwały, zmienić lub uzupełnić postanowienia Zbioru, a także dokonywać ich wykładni”.

⁵⁶ Zob. <https://krs.pl/pl/o--radzie/zbior--zasad--etyki--zawodowej--sedziow.html>

⁵⁷ Zob. wyroki ETPC z dnia: 13 listopada 2008 r., *Kayasu v. Turcja*, skargi nr 64119/00 i 76292/01; 11 grudnia 2018 r., *Brisç v. Rumunia*, skarga nr 26238/10; 5 maja 2020 r., *Kövesi v. Rumunia*, skarga nr 3594/19; 8 października 2020 r., *Goryaynova v. Ukraina*, skarga nr 41752/09; 13 grudnia 2022 r., *Nikëhasani v. Albania*, skarga nr 58997/18; 13 grudnia 2022 r., *Sevdari v. Albania*, skarga nr 40662/19; 6 lipca 2023 r., *Guliyev v. Azerbejdżan*, skarga nr 54588/13.

⁵⁸ Zob. np. wyrok niemieckiego Federalnego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 czerwca 1988 r., 2 BvR 111/88 czy Federalnego Sądu Administracyjnego z dnia 29 października 1987 r., 2 C 72/86.

dardom postępowania prokuratorów, w tym normom deontologicznym tego urzędu⁵⁹.

Do postanowień Zbioru Sąd Najwyższy nawiązywał, jak już zaznaczono, w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów⁶⁰, w kontekście takich zachowań jak, np. spowodowanie wypadku samochodowego i zbiegnięcie z miejsca zdarzenia⁶¹, spożywanie alkoholu w pomieszczeniu służbowym⁶², korupcja i płatna protekcja⁶³, pomówienie innych osób, w tym przełożonych służbowych⁶⁴, złożenie nieprawdziwego oświadczenia w postępowaniu przed organem władzy⁶⁵, pro-

⁵⁹ Zob. Wytyczne dotyczące roli prokuratorów przyjęte przez VIII Kongres Narodów Zjednoczonych poświęcony zapobieganiu przestępstw i postępowaniu z przestępcami, 27.08–7.09.1990 r., <https://www.ohchr.org/sites/default/files/prosecutors.pdf>; Rekomendację nr 19/2000 Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 6 października 2000 r. „Rola Prokuratury w Systemie Sprawiedliwości Karnej”, <https://rm.coe.int/16804be55a>; Decyzję Kolegium Urzędu Prokuratury Europejskiej z dnia 6 maja 2021 r. o Etycznych Standardach Urzędu Prokuratury Europejskiej, https://www.eppo.europa.eu/sites/default/files/2021-06/2021.040_Decision_of_EPPO_Ethical_Guidelines.pdf; Raport Międzynarodowej Komisji Prawników pt. „Wolność wypowiedzi, zrzeszania się i zgromadzeń sędziów i prokuratorów” przedłożony Specjalnemu Sprawozdawcy ONZ ds. niezależności sędziów i prawników dla celów przygotowywanego raportu dla Rady Praw Człowieka, luty 2019 r., <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/Global-JudgesExpression-Advocacy-SRIJL-2019-Eng.pdf>; Raport specjalnego sprawozdawcy Rady Praw Człowieka ONZ z dnia 29 kwietnia 2019 r. w sprawie niezawisłości sędziów i prawników, A/HRC/41/48, <https://undocs.org/en/A/HRC/41/48>; Raport Rady Konsultacyjnej Prokuratorów Europejskich z dnia 30 marca 2020 r. w sprawie niezależności i bezstronności prokuratury w krajach Rady Europy, CCPE–BU(2020)4, <https://rm.coe.int/ccpe-report-2019-en/16809e0d3a>; Wytyczne w sprawie Etyki i Postępowania Prokuratorów (Wytyczne Budapesztańskie) przyjęte przez Konferencję Prokuratorów Generalnych Europy w dniu 31 maja 2005 r., <https://rm.coe.int/conference-of-prosecutors-general-of-europe-6th-session-organised-by-t/16807204b5>; Raport Komisji Weneckiej o Europejskich Standardach w zakresie Niezależności Systemu Sądowego (część II – Prokuratura) przyjęty na 85 sesji plenarnej w dniach 17–18 grudnia 2010 r., <https://rm.coe.int/1680700a60>; Standardy Odpowiedzialności Zawodowej oraz Podstawowe Obowiązki i Prawa Prokuratorów przyjęte przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Prokuratorów w dniu 23 kwietnia 1999 r., [https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Standards-\(1\)/English.pdf.aspx](https://www.iap-association.org/getattachment/Resources-Documentation/IAP-Standards-(1)/English.pdf.aspx); Opinie nr 4 (2009), 9 (2014) i 13 (2018) Rady Konsultacyjnej Prokuratorów Europejskich.

⁶⁰ Zob. B. Sygit, N. Wąsik, Odpowiedzialność dyscyplinarna prokuratora w świetle aktualnego orzecznictwa sądowego, *Prokuratura i Prawo* 2022 (numer specjalny), s. 280–294.

⁶¹ Wyrok SN z dnia 18 listopada 2021 r., sygn. II DOW 54/21.

⁶² *Ibidem*. Wyrok SN z dnia 5 czerwca 2019 r., sygn. II DSI 8/19.

⁶³ Postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2017 r., SDI 72/16.

⁶⁴ Wyrok SN z dnia 6 czerwca 2018 r., SDI 22/18; wyrok SN z dnia 17 lipca 2019 r., sygn. II DSI 21/18.

⁶⁵ Wyrok SN z dnia 24 listopada 2021 r., sygn. II DOW 46/21.

wadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości⁶⁶, powieszenie w pokoju służbowym plakatu, którego treść łączyła krytykę polityczną z ideologią nazistowską⁶⁷, ostentacyjne czytanie książki podczas mowy końcowej obrońcy i zareagowanie na uwagę przewodniczącego składu sędziowskiego słowami, że „nie będzie słuchała, jak ktoś ocenia jej akt oskarżenia”⁶⁸, użycie wobec innego prokuratora niegrzecznych słów oraz wykonanie w stosunku do niego obraźliwego gestu⁶⁹.

5. Istota, następstwa i obowiązywanie kodyfikacji etyki prokuratorowskiej

W orzecznictwie Sądu Najwyższego jest relatywnie niewiele rozważań nad ogólną naturą skodyfikowanej etyki prokuratorowskiej i takimi zagadnieniami teoretycznoprawnymi, jak obowiązywanie Zbioru, znaczenie spożytywizowania norm deontologicznych czy kwestie intertemporalne. W jednym z orzeczeń Sąd Najwyższy wypowiedział się negatywnie w przedmiocie statusu walidacyjnego Zbioru z 2012 r., po uchyleniu ustawy o prokuraturze z 1985 r. z dniem 4 marca 2016 r., tj. wraz z wejściem w życie nowej ustawy Prawo o prokuraturze z dnia 28 stycznia 2016 r. W ocenie SN Zbiór z 2012 r. wraz z uchyleniem ustawy zawierającej delegację do jego ustanowienia przestał „funkcjonować”, z powodu „braku przepisów przejściowych, co do aktów uchwalonych przez tę Radę (ówczesną Krajową Radę Prokuratury) na podstawie zniesionych przepisów”⁷⁰.

Stanowisko to jest dyskusyjne. Krajowa Rada Prokuratorów uchwalając w 2017 r. nowy Zbiór zastosowała – jak się wydaje – rozumowanie, które Zasady techniki prawodawczej zastrzegają dla aktów wykonawczych wobec ustaw. Zgodnie z § 32 ust. 1 tych zasad „Jeżeli uchyla się ustawę, na podstawie której wydano akt wykonawczy, albo uchyla się przepis ustawy upoważniający do wydania aktu wykonawczego, przyjmuje się, że taki akt wykonawczy traci moc obowiązującą odpowiednio z dniem wejścia w życie ustawy uchylającej albo z dniem wejścia w życie przepisu uchylającego upoważnienie do wydania tego aktu”. Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów nie jest jednak aktem wykonawczym do ustawy na podobieństwo rozporządzeń. Co prawda § 141 zasad każe § 32 stosować odpowiednio do „projektów uchwał i zarządzeń”, tyle tylko, że problematyczne byłoby

⁶⁶ Wyrok SN z dnia 4 marca 2020 r., sygn. I DSK 8/18.

⁶⁷ Postanowienie SN z dnia 14 listopada 2019 r., sygn. II DSI 45/19.

⁶⁸ Postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16.

⁶⁹ Wyrok SN z dnia 8 lipca 2021 r., sygn. II DOW 28/21, LEX nr 3352519.

⁷⁰ Wyrok SN z dnia 24 lutego 2021 r., sygn. II DOW 20/21.

przyjąć, że rozporządzenie w sprawie zasad techniki prawodawczej zakresem pojęcia „aktów normatywnych o charakterze wewnętrznym” objęło nie tylko akty prawne, ale także „kodeksy etyczne”⁷¹. Nadmienić można, że stanowisko o tym, iż kodeks etyczny wydany na podstawie upoważnienia ustawowego przestaje automatycznie obowiązywać wraz z uchyleniem przepisu upoważniającego nie znalazło uprzednio zastosowania w odniesieniu do kodeksu etyki sędziowskiej. Uchwalenie nowej ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa w 2011 r.⁷² nie spowodowało uznania za niewiążący Zbiór zasad etyki zawodowej sędziów przyjętego w 2003 r. na podstawie upoważnienia zawartego w uchylonej ustawie z 2001 r. i również przy braku przepisów intertemporalnych w tym względzie⁷³.

W kolejnym orzeczeniu Sąd Najwyższy zasadnie podnosi, że sięgnięciu do postanowień Zbioru w toku postępowania dyscyplinarnego nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że wszedł on w życie po zdarzeniu będącym przedmiotem rozpoznania w ramach tego postępowania, „jako że określone reguły zachowania obowiązywały prokuratora niezależnie od faktu ich skodyfikowania”⁷⁴. Nie oznacza to jednak dopuszczalności przywoływania przepisów Zbioru do formalnej kwalifikacji zachowania potraktowanego za przewinienie dyscyplinarne w wyroku skazującym. Norma etyczna zawarta w Zbiorze nie może być wówczas „powołana w treści orzeczenia jako podstawa odpowiedzialności dyscyplinarnej”. Skoro jednak § 27 pkt 1 Zbioru z 2012 r. pozwalał „na powołanie się na zasady etyki zawodowej bez względu na czas popełnienia przewinienia, to uznać trzeba, że odwołanie się do treści normy etycznej w uzasadnieniu orzeczenia odwoławczego sądu dyscyplinarnego nie stanowiło naruszenia prawa”⁷⁵.

Zgodzić należy się też z Sądem Najwyższym, kiedy ten twierdzi, że „normy etyki zawodowej obowiązywały i obowiązują bez względu na to, czy są spisane, czy też spisane nie są”. Przeciwny bowiem wniosek

⁷¹ Por. Opinia Stowarzyszenia Prokuratorów „Lex Super Omnia” odnośnie do projektu Zbioru Zasad Etyki Zawodowej Prokuratorów z dnia 7 listopada 2017 roku, <https://lexso.org.pl/2017/12/05/opinia-stowarzyszenia-prokuratorow-lex-super-omnia-odnosnie-projektu-zbioru-zasad-etyki-zawodowej-prokuratorow-z-dnia-7-listopada-2017-roku/>.

⁷² Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 269.

⁷³ Art. 2 ust. 1 pkt 8 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa, Dz. U. Nr 100, poz. 1082. Jeszcze przed uchwaleniem Zbioru z 2012 r. Aleksander Herzog postulował, aby Zbiór z 2012 r. był „nadal brany pod uwagę – chociaż pomocniczo – przy ocenie konkretnego czynu jako deliktu dyscyplinarnego”. A. Herzog, Zmiany w postępowaniu dyscyplinarnym prokuratorów w Prawie o prokuraturze, *Prokuratura i Prawo* 2016, nr 7–8, s. 197.

⁷⁴ Wyrok SN z dnia 19 marca 2015 r., sygn. SDI 5/15.

⁷⁵ Postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16.

oznaczałby, że przed skodyfikowaniem prokuratorskiej deontologii przez Krajową Radę Prokuratury „nie obowiązywały prokuratorów żadne normy etyki zawodowej”, co byłoby konkluzją „absurdalną”⁷⁶. SN ustawowe umocowanie dla prawnej doniosłości, choć nie prawnej natury, norm etyki zawodowej słusznie upatruje w „ustawowym pojęciu godności urzędu prokuratora”, choć uprawnionym byłoby też wywodzić prawny wymóg zgodności zachowania prokuratora z normami etyki zawodowej z ustawowo określonej roty ślubowania prokuratorskiego. Zdroworozsądkowo zauważa, że „nie wszystkie normy etyki zawodowej są i mogą być spisane. Próba spisania ich wszystkich byłaby daremna, a w razie jej podjęcia zbiory zasad etyki zawodowej, tzw. kodeksy etyczne, byłyby rozbudowanymi aktami zawierającymi liczne normy o kazuistycznym charakterze. Stąd z reguły w zbiorach umieszczane są normy o dość wysokim poziomie ogólności, same zbiory mają zaś charakter otwarty. Ich twórcy celowo odwołują się przy tym do pojęć niedookreślonych typu: godność, przyzwoitość, grzeczność i in., których nie sposób zdefiniować”. Ten stan rzeczy aktualizuje rolę sądu dyscyplinarnego kompetentnego do dokonania oceny konkretnego inkryminowanego zachowania poprzez odwołanie się do „spisanych i niespisanych norm etyki zawodowej oraz do norm etyki ogólnej, a nawet do przyjętych zasad etykiety – zasad stosownego zachowania się w określonych okolicznościach”. Uwzględnienie norm etycznych „pozwala na ustalenie, czy doszło do uchybienia godności urzędu”⁷⁷.

6. Zbiór zasad etyki zawodowej a godność urzędu prokuratorskiego

Z reguły nawiązania Sądu Najwyższego do Zbioru towarzyszyły rozważaniom nad kategorią pojęciową „godności urzędu” prokuratora w kontekście zachowań uchybiających tej godności, a będących powodem odpowiedzialności dyscyplinarnej. Interpretując termin „godność urzędu” SN traktował go przede wszystkim za termin ustawowy, choć pojawia się on także w samym Zbiorze⁷⁸. Zdaniem Sądu godność urzędu „to pewien abstrakcyjny wzorzec zachowań, mający na celu – poprzez nałożone na pia-

⁷⁶ *Ibidem*. Podobnie w innym orzeczeniu SN mianem „całkowicie nieracjonalnego, wręcz absurdalnego wniosku” określa stanowisko, w myśl którego „w czasie, w którym brak było ustanowionego przez właściwy organ prokuratury zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów norma ustawy Prawo o prokuraturze statuująca odpowiedzialność dyscyplinarną za przewinienia służbowe prokuratorów mające postać uchybienia godności urzędu, poza wypadkami zbiegu takiego uchybienia z innym rodzajem przewinienia służbowego była pusta”. Wyrok SN z dnia 24 lutego 2021 r., sygn. II DOW 20/21, LEX nr 3358830.

⁷⁷ Postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16.

⁷⁸ Zob. § 1 ust. 5 i podobnie § 3 pkt 2 Zbioru.

stunów urzędu prokuratorskiego nakazy i zakazy – wzbudzenie większego poziomu zaufania społecznego niż w przypadku przeciętnego obywatela, który to poziom zaufania jednocześnie będzie implikował moralne prawo konkretnego prokuratora do oskarżania przeciętnych obywateli o czyny zabronione ustawami karnymi i dla przyznania tego prawa uzyskiwał społeczną akceptację⁷⁹. Kryterium „godności urzędu, a właściwie powinność sprawowania urzędu z godnością, stanowić może źródło różnego rodzaju ograniczeń i zakazów dotyczących zarówno działań prokuratora podejmowanych na sali sądowej, jak i poza tą salą, także w sferze prywatnej”⁸⁰.

Dla Sądu Najwyższego normy Zbioru są jednym z determinantów treści konceptu „godności urzędu”. Wyraźnie zastrzega on, że postanowienia Zbioru bynajmniej nie wyczerpują obowiązków ciążących na prokuratorze, a umocowanych w godności urzędu. Jak podnosi Sąd w jednym z orzeczeń, godność urzędu prokuratora „to atrybut zapewniający autorytet i urzędu, i osoby ją sprawującej, a obowiązek jej poszanowania trwa także po przejściu w stan spoczynku. Jest to pojęcie niedefiniowalne, ale wiąże się z wzorcem postępowania, wynikającym z przepisów prawa, zasad etyki zawodowej i innych norm moralnych, spisanych i niespisanych w zbiorze etyki zawodowej. Z godnością urzędu i cechującą każdego prokuratora lub sędziego nieskazitelną charakterem wiąże się ustalony standard postępowania, który stanowić powinien wzór dla innych i którego efektem powinno być wzbudzenie szacunku”⁸¹. Podobnie w innym judykacie Sąd zaznacza, że „pojęcie godności urzędu nie jest zdefiniowane w Konstytucji ani w innych ustawach, choć jest pojęciem normatywnym, prawnym. Brak definicji, niesprecyzowanie tego pojęcia uznać należy za celowe i konieczne wobec niemożliwych do skodyfikowania wszystkich wymogów stawianych osobie pełniącej urząd, między innymi urząd prokuratora. Wymogi te wynikają przecież nie tylko ze specyficznych uregulowań ustawowych i z zasad etyki zawodowej prokuratorów, ale również z norm etycznych o charakterze ogólnym, z odniesienia sposobu pełnienia urzędu do wymogów wynikających z pojęć o charakterze niedefiniowalnym, jak przyzwoitość, honor czy uczciwość”⁸².

7. Zbiór zasad etyki zawodowej a wolność słowa prokuratora

Cechą szczególną operacjonalizacji Zbioru w orzecznictwie Sądu Najwyższego jest deficyt klasycznej wykładni jego poszczególnych postano-

⁷⁹ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22.

⁸⁰ Postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16.

⁸¹ Wyrok SN z dnia 14 listopada 2019 r., sygn. I DSK 9/19.

⁸² Postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16.

wień na podobieństwo interpretacji przepisów prawnych. Jak już powyżej wspomniano, Sąd zwykle poprzestaje na nadmienieniu konkretnych jednostek redakcyjnych Zbioru. Jeśli natomiast z rzadka dokonuje jednak wykładni postanowień Zbioru, to bywa ona wewnętrznie niespójna i wspierana co najmniej dyskusyjną argumentacją, czego potwierdzeniem jest kilka orzeczeń zapadłych w sprawach odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów z tytułu nadużycia wolności słowa⁸³. W jednym z najnowszych wyroków dotyczących kwestii swobody wypowiedzi prokuratorów, tj. w wyroku z dnia 24 maja 2023 r., Sąd Najwyższy przyjął, iż prokurator nie naruszył Zbioru, gdy w czasie zgromadzenia odbywającego się w miejscu publicznym w pobliżu budynku sądu wygłosił swoje krytyczne uwagi na temat funkcjonowania prokuratury, zarzucając m.in., iż dopuszcza się ona „represjonowania” osób oraz „gorszego traktowania ze względu na (ich) przekonania religijne, polityczne”, a także dochodzi do bezprawnego wywierania wpływu na prokuratorów poprzez „mówienie, kogo (mają) zamknąć, a kogo nie”. W ocenie SN zachowanie to nie kłóci się z obowiązkiem prokuratora „dbania o autorytet pełnionego urzędu, a także o autorytet prokuratury” (§ 2 pkt 4 Zbioru) i nie „przynosi ujmę godności prokuratora lub osłabia zaufanie do pełnionego przez niego urzędu” (§ 3 pkt 2 Zbioru)⁸⁴.

Na potrzeby uzasadnienia wykorzystano orzecznictwo strasburskie, aczkolwiek można mieć zastrzeżenia co do adekwatności przywołanych wyroków, a zwłaszcza miarodajności wyprowadzonych z nich wniosków. Sąd prawidłowo sięgnął do orzeczeń w sprawach *Baka v. Węgry* oraz *Eminağaoğlu v. Turcja* dotyczących odpowiednio wolności słowa sędziego i prokuratora⁸⁵. Bezprzedmiotowe było nawiązanie do orzeczenia w sprawie *Handyside v. Zjednoczonemu Królestwo*, która nie angażowała kwestii wolności słowa funkcjonariusza publicznego⁸⁶. Tendencyjne i wprowadzające w błąd było natomiast powołanie się na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Skałka v. Polsce*, który rzekomy uzasadnia tezę, że granicę wolności ekspresji funkcjonariusza publicznego wyznacza sama obraźliwość wypowiedzi. Sprawa ta dotyczyła

⁸³ Szerzej o wolności słowa prokuratora zob. W. Cieślak, Prawne i etyczne ograniczenia swobody wypowiedzi prokuratora, (w:) A. Biłgorajski (red.), *Granice wolności wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawniczych*, Warszawa 2015, s. 233–247; A. Witkowski, *Wolność słowa – ryzyko zawodowe prokuratora*, (w:) *Oblicza wolności słowa*, Toruń 2005.

⁸⁴ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22.

⁸⁵ Wyrok ETPC z dnia 23 czerwca 2016 r., *Baka v. Węgry*, skarga nr 20261/12; wyrok ETPC z dnia 9 marca 2021 r., *Eminağaoğlu v. Turcja*, skarga nr 76521/12.

⁸⁶ Wyrok ETPC z dnia 7 grudnia 1976 r., *Handyside v. Zjednoczone Królestwo*, skarga nr 5493/72.

więźnia skazanego za znieważenie sądu (art. 237 k.k. z 1969 r.) w formie listu skierowanego do prezesa sądu, w którym obraźliwie wypowiedział się o innym sędzi. Trybunał stwierdził wówczas naruszenie art. 10 Konwencji nie ze względu na fakt skazania skarżącego, ale z racji orzeczenia dysproporcjonalnie surowej kary w wymiarze 8 miesięcy pozbawienia wolności. Uwadze SN umknęło, że w przywołanym wyroku ETPC podkreślił, iż „praca sądów, które są gwarantami sprawiedliwości i które spełniają podstawową rolę w państwie rządonym rządami prawa, musi cieszyć się zaufaniem publicznym. Dlatego też powinna być chroniona przed nieuzasadnionymi atakami”. Za taki właśnie „nieuzasadniony atak” Trybunał potraktował list skarżącego, dlatego że skarżący „nie formułował **żadnych konkretnych zarzutów**” (wyróżnienie autora). Trybunał stanął na stanowisku, że „interes chroniony poprzez kwestionowaną ingerencję był wystarczająco ważny, aby uzasadniała ograniczenia w swobodzie wypowiedzi. W konsekwencji właściwa kara wymierzona za obrazę zarówno sądu jako instytucji, jak i nienazwanego, ale możliwego do zidentyfikowania sędziego, nie stanowiłaby naruszenia art. 10 Konwencji”⁸⁷.

Zdaniem Sądu Najwyższego „z orzecznictwa ETPCz, jak i dotychczasowego orzecznictwa SN wynika, że co do zasady prokuratorzy mogą korzystać z wolności wypowiedzi, pod warunkiem, że wykażą się powściągliwością w wykonywaniu prawa do wolności wypowiedzi, a w szczególności wypowiedzi te nie będą mieć charakteru obraźliwego”⁸⁸. Trudno tę konstatację uznać za reprezentatywną dla orzecznictwa SN w przedmiocie wolności słowa funkcjonariusza publicznego. Na gruncie rozpatrywanej sprawy Sąd całkowicie zignorował kwestię prawdziwości czy podstaw faktycznych zarzucanych prokuratorowi wypowiedzi, zasadnie podnoszoną przez siebie samego w kilku wcześniejszych judykatach. Stwierdził, że obwiniony „nie musiał w tym wypadku przedstawiać żadnych analiz, ani konkretnych przykładów na potwierdzenie swoich tez, gdyż jego wypowiedź nie stanowiła naukowej analizy sformułowanej na piśmie dla żadnego poczytnego periodyku, nie dotyczył on również żadnych konkretnych osób, ani zachowań, choć sam w toku postępowania służbowego przyznał, że bazował na opracowaniu sporządzonym przez przedstawicieli reprezentowanego przez siebie stowarzyszenia”⁸⁹. Osobliwe i nie do zaakceptowania jest rozumowanie,

⁸⁷ Wyrok ETPC z dnia 27 maja 2003 r., Skałka v. Polska, skarga nr 43425/98 (pkt 34, 37 i 41). Zob. też wyrok ETPC z dnia 11 marca 2003 r., Lešník v. Słowacja, skarga nr 35640/97; decyzja ETPC z dnia 10 czerwca 2004 r., Chernysheva v. Rosja, skarga nr 77062/01.

⁸⁸ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22.

⁸⁹ *Ibidem*.

w myśl którego poza kontekstem prac naukowych funkcjonariusz publiczny może w sposób gołosłowny formułować poważne zarzuty pod adresem reprezentowanej instytucji, nawet nie uwiarygadniając ich zasadności. „Posługiwanie się prawdą na co dzień i w każdej sytuacji, nie tylko procesowej, ale i prywatnej, powinno być priorytetem prokuratora”⁹⁰.

We wcześniejszych orzeczeniach Sąd Najwyższy trafnie sygnalizował, że „prokurator w swoich wypowiedziach musi być odpowiedzialny za słowa, zatem winien powstrzymać się od wypowiedzi ocenianych jedynie subiektywnie, niezweryfikowanych, dokonywanych w sytuacjach emocjonalnych”⁹¹. W jednej ze spraw SN uznał, że prokurator krytykując w mediach prokuratorów Naczelnej Prokuratury Wojskowej za sposób przeprowadzenia oględzin i identyfikacji zwłok ofiar katastrofy smoleńskiej nie dopuścił się przewinienia dyscyplinarnego. Podzielił stanowisko Sadu Dyscyplinarnego i Odwoławczego Sądu Dyscyplinarnego, że swobodę prokuratora „co do możliwości udzielenia publicznej wypowiedzi przez prokuratora (każdego, a więc również w stanie spoczynku) w każdej sprawie (także na temat postępowania innych prokuratorów oraz innych jednostek organizacyjnych prokuratury)” ogranicza „dochowanie warunku jej prawdziwości i jej adekwatności do krytykowanej sytuacji” oraz „powiązanie krytyki z ochroną interesu publicznego”. Zdaniem SN nie można mówić o zabronionym „dyskredytowaniu” przez obwinionego prokuratury czy prokuratorów ze względu na „prawdziwość” komentarzy, jak i na „współmierność użytych sformułowań do krytykowanych okoliczności”⁹². W kolejnej ze spraw SN przekonująco podkreśla, że „przynależność do korpusu prokuratorów – również w stanie spoczynku – nie ogranicza prawa prokuratora, jako obywatela do publicznych wypowiedzi ani nawet do krytycznej oceny konkretnych decyzji procesowych, ale zobowiązuje do tego, aby **opierać się na udowodnionych faktach** i odwoływać do analizy obowiązujących przepisów z zachowaniem przyjętych metod ich wykładni. Natomiast formułowanie własnych ocen musi już być bardzo wyważone, aby nie stało się podstawą do powstawania opinii szkodzących powadze organów szeroko rozumianego wymiaru sprawiedliwości. Zwłaszcza prezentowanie **spekulacji – niczym nieopartych**, a godzących w dobra osobiste innej jednostki i autorytet prokuratury, jako instytucji – nie może być akceptowane i narusza godność urzędu proku-

⁹⁰ L. Mazowiecka, Prokuratura w Polsce, Warszawa 2015, s. 200.

⁹¹ Wyrok SN z dnia 30 stycznia 2019 r., sygn. II DSI 26/18, LEX nr 2617923.

⁹² Postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2014 r., sygn. SDI 46/14.

ratora, którego pełnienie powinno wiązać się z poszanowaniem prawa i przestrzeganiem zasady obiektywizmu⁹³ (wyróżnienia autora).

Rację ma Sąd Najwyższy, że „medialne, jak i czysto personalne interpretacje” wypowiedzi obwinionego nie mogą go *per se* „obciążać”, a obwiniony „nie może być karany za działania innych osób powołujących się na jego wypowiedź, ani za sposób wykorzystania jego wypowiedzi przez inne osoby”⁹⁴. Odczytanie wypowiedzi przez inne osoby można jednak, a nawet należy, uwzględnić w ocenie czy inkryminowane przemówienie było w stanie osłabić zaufanie do urzędu i autorytetu prokuratury.

Zdaniem Sądu Najwyższego wypowiedzi obwinionego formułujące „ogólnie negatywną opinię na temat instytucji prokuratury” były „wyważone”. Sąd poniekąd trywializuje wagę stawianych przez obwinionego prokuratora zarzutów. Twierdzenie, a nawet sugerowanie, że prokuratura traktuje obywateli wedle klucza ich przekonań religijnych czy politycznych, a decyzja o postawieniu lub niepostawieniu komuś zarzutów ma charakter niemerytoryczny, będąc arbitralnie sterowaną przez przełożonych stanowi jaskrawe podważenie pewnych rudymenatów, na których zasadza się instytucja prokuratury, takich jak legalizm, niezależność, bezstronność, równe traktowanie wszystkich obywateli (art. 6 i 7 § 1 ustawy Prawo o prokuraturze). Sprzeczne ze zdrowym rozsądkiem jest życzeniowe założenie, że powyższe zarzuty nie grożą osłabieniem społecznego zaufania do prokuratury, nie godzą w jej autorytet i nie podważają „szacunku dla reprezentowanej instytucji”⁹⁵.

Sąd Najwyższy podkreślił ponadto, że stojąca u podstaw postępowania dyscyplinarnego wypowiedź „ma charakter ogólny, nie wskazuje z imienia i nazwiska żadnej konkretnej osoby”⁹⁶. Kryterium spersonalizowania krytyki, tj. formułowaniu zarzutów pod adresem oznaczonych co do tożsamości osób, we wcześniejszym orzecnictwie SN nie odgrywało jednak większej roli⁹⁷. O ile w innych orzeczeniach SN zwracał uwagę, że np. obwiniony prokurator formułował inkryminowane wypowiedzi „na zamkniętym forum internetowym, dostępnym dla członków wspólnoty

⁹³ Postanowienie SN z dnia 8 października 2010 r., sygn. SDI 17/10.

⁹⁴ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22.

⁹⁵ Zob. postanowienie SN z dnia 27 lipca 2016 r., sygn. SDI 6/16.

⁹⁶ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22.

⁹⁷ Wyrok SN z dnia 21 marca 2019 r., sygn. II DSI 39/18, LEX nr 2639904 (s sofistyczną argumentacją jest stanowisko SN, że osoba będąca prokuratorem, która wytykała konkretnym osobom z zarządu wspólnoty mieszkaniowej niegospodarność, kumoterstwo, działanie na szkodę wspólnoty oraz niszczenie dokumentów tak naprawdę „nie formułowała zarzutów” wobec tych osób, „ale jedynie angażując się w ochronę własnych interesów związanych z członkostwem we Wspólnocie Mieszkaniowej...wyraża swoje obawy co do należytego gospodarowania mieniem, którego jest właścicielem”).

mieszkaniowej, do której on także należał⁹⁸, czy też prokurator wykorzystwała poczynione przez siebie nagrania mające dowodzić doświadczenie mobbingu ze strony przełożonej wyłącznie na potrzeby postępowania służbowego i „nie upubliczniła ich zaś w jakikolwiek inny sposób, który choćby potencjalnie mógłby godzić w dobro prokuratury powszechnej”⁹⁹, o tyle w analizowanej sprawie SN nie odniósł się do faktu, że zarzucane obwinionemu słowa padły podczas zgromadzenia przed budynkiem sądu i były powszechnie relacjonowane w mediach.

W końcu, Sąd Najwyższy uwypuklił subiektywną ocenę obwinionego odnośnie do poczynionej krytyki prokuratury, podkreślając, iż „obwiniony deklarował pragnienie wykonywania jak najlepiej swoich obowiązków oraz zapewnienia obywatelom dostępu do niezależnej prokuratury”¹⁰⁰. W innych jednak swoich orzeczeniach SN wyraził obiekcje wobec przesądzenia o popełnieniu lub niepopelnieniu deliktu dyscyplinarnego „przez przyzmat ocen i zamierzeń” oraz „intencji” obwinionego. Subiektywny ogląd inkryminowanego zachowania przez obwinionego może rzutować na wymiar kary, ale nie może decydować o „samym bycie deliktu”¹⁰¹.

Powyższe uwagi pokazują, że Sąd Najwyższy w sposób niezadowolający wywiązuje się z zadania klaryfikacji i eksplanacji postanowień Zbioru. Nawet nie podzielając konkretnych zastrzeżeń podniesionych wobec uzasadnienia wyroku z dnia 24 maja 2023 r. trudno uznać, aby orzecznictwo SN dostarczało jednolitych wskazówek, w jaki sposób prokurator ma korzystać z wolności słowa, aby nie osłabić potrzebnego zaufania do prokuratury i nie podważyć autorytetu tej instytucji.

8. Podsumowanie

Studium orzecznictwa pokazuje, że operacjonalizacja Zbioru przez Sąd Najwyższy nie jest wolna od zastrzeżeń, a jej całościowa ocena wypada ambiwalentnie. Po pierwsze, sąd ten zbyt rzadko sięga do postanowień Zbioru w sprawach postępowań dyscyplinarnych. Nawet jeśli sam rzecznik dyscyplinarny czy sąd dyscyplinarny I instancji nie posłużyły się postanowieniami Zbioru w kwalifikacji danego przewinienia dyscyplinarnego, poprzestając na ogólnym przywołaniu ustawowej kategorii uchybienia godności urzędu, to i tak nawiązanie do niego jest nie tylko możliwe, ale i wskazane, skoro postanowienia Zbioru stanowią konkretyzację

⁹⁸ *Ibidem*.

⁹⁹ Wyrok SN z dnia 8 lipca 2021 r., sygn. II DOW 28/21, LEX nr 3352519.

¹⁰⁰ Wyrok SN z dnia 24 maja 2023 r., sygn. II ZOW 88/22.

¹⁰¹ Wyrok SN z dnia 19 marca 2015 r., sygn. SDI 5/15.

obowiązków i zakazów ciążących na prokuratorze, a umocowanych właśnie w godności sprawowanego urzędu.

Po drugie, zarzucalna jest sytuacja, gdy Sąd Najwyższy w uzasadnieniach jedynie nadmienia konkretne postanowienia Zbioru, których naruszenie zarzuca się obwinionemu, w ogóle nie wyjaśniając, o czym one stanowią. Sprawia to wrażenie traktowania norm Zbioru poniekąd „po macoszemu”.

Po trzecie, od Sądu Najwyższego można oczekiwać nie tylko wzmiankowania postanowień Zbioru, ale także ich wykładni czynionej w kontekście okoliczności jednostkowej rozpoznawanej sprawy (wykładnia operatywna). Stwierdzenie, że konkretne inkryminowane zachowanie obwinionego narusza lub nie narusza dane postanowienie Zbioru bez uprzedniej jego choćby ograniczonej interpretacji jest, jeśli nie arbitralne, to co najmniej gołosłowne. Chybiony byłby argument, że SN jest, jak każdy sąd, od wykładni prawa, a nomy Zbioru prawem nie są. Owszem, Zbiór nie jest aktem prawnym, ale posiada prawną relewantność. Ponadto sądy na co dzień sięgają do różnych źródeł pozaprawnych, dokonując *volens nolens* ich interpretacji, także do tych o wiele bardziej kontrowersyjnych z punktu widzenia zakresu sądowej jurysdykcji, jak np. źródła religijne¹⁰².

Po czwarte, dostrzec można niekonsekwencję czy niespójność Sądu Najwyższego w podejściu do kilku kwestii, jak np. rozumienie „pomocniczego” charakteru Zbioru dla potrzeb postępowania dyscyplinarnego czy relacja pomiędzy wolnością słowa prokuratora a wymogiem deontologicznym dbania o autorytet prokuratury i zaufanie do niej.

Po piąte, zdarza się, że Sąd Najwyższy oceniając przystawalność zachowań prokuratorów do postanowień Zbioru dochodzi *in concreto* do wniosków nie tylko błędnych, ale i osobliwych jeśli chodzi o delimitację postępowania dopuszczalnego i zabronionego. W tych kategoriach należy postrzegać tezę wyrażoną w jednym z judykatów – oby tylko w nim – że prokurator może w ramach wolności wypowiedzi formułować pod adresem prokuratury najpoważniejsze zarzuty sprzeniewierzenia się zasadom legalizmu, niezależności, bezstronności i równego traktowania obywateli bez choćby uwiarygodnienia ich zasadności czy niebezpiepodstawności. Wbrew zaprezentowanemu w tym orzeczeniu przeświadczeniu Sądu nie można abstrahować od kryterium prawdziwości (wiarygodności, uzasadnienia faktograficznego)

¹⁰² G. Maroń, Sądy, sędziowie i religia, Rzeszów 2022, s. 23–72.

inkryminowanej wypowiedzi prokuratora, tylko dlatego że nie była ona personalnie obraźliwa, a obwinionemu przyświecały słuszne cele¹⁰³.

Dziwny jest stan rzeczy, w którym dyskusja o Zbiorze zasad etyki zawodowej silnie polaryzuje prokuratorów¹⁰⁴, będąc jedną z odsłon sporu drążącego to środowisko, w sytuacji gdy tak Zbiór z 2012 r., jak i ten z 2017 r. w praktyce orzeczniczej Sądu Najwyższego odgrywał i odgrywa znacznie mniejszą rolę, aniżeli nakazywałaby jego waga dla kwestii odpowiedzialności dyscyplinarnej prokuratorów. Oby zwiększone zainteresowanie nim wśród prokuratorów przekładało się na wysokie standardy ich postępowania w służbie i poza służbą oraz na standardowe jego uwzględnianie w postępowaniach dyscyplinarnych.

Nawiązując do tytułu monografii wybitnego amerykańskiego filozofa prawa Ronalda Dworkina „Taking Rights Seriously”¹⁰⁵ można postulować, aby Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów był „brany na poważnie”. Jakkolwiek głównym adresatem tego postulatu są „szeregowi” prokuratorzy, to jednak dotyczy on również takich podmiotów jak Krajowa Rada Prokuratorów, rzecznicy dyscyplinarni i sądy dyscyplinarne, w tym Sąd Najwyższy, jako podmioty stojące w tym czy w innym zakresie na straży poszanowania prokuratorowskiej deontologii dla dobra prokuratury i wszystkich obywateli.

Bibliografia

1. Biłgorajski A., Prawda jako granica wolności wypowiedzi na gruncie polskiego systemu prawa. Wybrane zagadnienia, Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka 2010, nr 13.
2. Cieślak W., Prawne i etyczne ograniczenia swobody wypowiedzi prokuratora, (w:) A. Biłgorajski (red.), Granice wolności wypowiedzi przedstawicieli zawodów prawniczych, Warszawa 2015.
3. Dworkin R., Taking Rights Seriously, Cambridge 1978.
4. Gurgul J., O „Zbiorze zasad etyki zawodowej prokuratorów”, Prokuratura i Prawo 2014, nr 7–8.

¹⁰³ Por. A. Biłgorajski, Prawda jako granica wolności wypowiedzi na gruncie polskiego systemu prawa. Wybrane zagadnienia, Humanistyczne Zeszyty Naukowe – Prawa Człowieka 2010, nr 13, s. 84–103.

¹⁰⁴ Prokuratorzy dyskwalifikują „Zbiór Zasad Etyki Zawodowej Prokuratorów”, <https://monitorkonstytucyjny.eu/archiwa/2108>; Uchwała Krajowej Rady Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym z dnia 30 sierpnia 2017 r. w sprawie apelu Zarządu Stowarzyszenia Prokuratorów „Lex super omnia” dotyczącego opracowania przez Krajową Radę Prokuratorów przy Prokuratorze Generalnym Zbioru zasad etyki zawodowej prokuratorów; B. Mik, Prokuratorzy: która etyka jest bardziej etyczna, <https://www.rp.pl/opinie-prawne/art2153301-prokuratorzy-ktora-etyka-jest-bardziej-etyczna>.

¹⁰⁵ R. D w o r k i n, Taking Rights Seriously, Cambridge 1978.

5. Herzog A., Zmiany w postępowaniu dyscyplinarnym prokuratorów w Prawie o prokuraturze, *Prokuratura i Prawo* 2016, nr 7–8.
6. Herzog A., Mik B., Rzut na Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów łagodniejszym okiem, *Prokuratura i Prawo* 2014, nr 7–8.
7. Herzog A., Zbiór zasad etyki zawodowej prokuratorów, *Prokuratura i Prawo* 2013, nr 1.
8. Herzog A., Komentarz do niektórych przepisów ustawy o prokuraturze, (w:) tenże, *Nowelizacja ustawy o prokuraturze*, Warszawa 2010.
9. Janeczek T., Roch A., Odpowiedzialność służbowa i dyscyplinarna prokuratorów w świetle Prawo o prokuraturze, *Prokuratura i Prawo* 2017, nr 3.
10. Kiełtyka A., Kotowski W., Ważny A., *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, wyd. II, LEX/el. 2021.
11. Korczyńska K., Baszuk R., *Etyka adwokacka. Wybór orzeczeń Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Adwokatury*, Warszawa 2016.
12. Król M. (red.), *Etyka Adwokacka – Na Egzamin. Komentarz wraz z orzecznictwem do Kodeksu Etyki Adwokackiej. Teksty przepisów*, wyd. 5, Warszawa 2022.
13. Król M., *Etyka radcowska – na egzamin. Komentarz wraz z orzecznictwem do Kodeksu etyki radców prawnych. Teksty przepisów*, wyd. 4, Warszawa 2022.
14. Ławnikowicz G., *Komentarz do Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego*, Sopot 2017.
15. Maroń G., *Sądy, sędziowie i religia*, Rzeszów 2022.
16. Marquardt P., Wilkowska-Płóciennik A., *Kodeks etyki zawodowej notariusza. Komentarz*, Warszawa 2022.
17. Mazowiecka L., *Prokuratura w Polsce*, Warszawa 2015.
18. McMunigal K., *Are Prosecutorial Ethics Standards Different?*, *Fordham Law Review* 2000, vol. 68.
19. Naumann J., *Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2023.
20. Parulski K., *Projekt Zbioru zasad etyki prokuratora*, *Prokurator* 2001, nr 1.
21. Pieniążek M., *Etyka sytuacyjna prawnika*, Warszawa 2008.
22. Rzepa Z., *Przeszłość, terażniejszość, Przyszłość (sprawozdanie z II Krajowego Walnego Zjazdu Członków Stowarzyszenia Prokuratorów Rzeczypospolitej Polskie)*, *Prokurator* 2002, nr 2.
23. Scheffler T. (red.), *Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2023.
24. Sygit B., Wąsik N., *Odpowiedzialność dyscyplinarna prokuratora w świetle aktualnego orzecznictwa sądowego*, *Prokuratura i Prawo* 2022 (numer specjalny).

25. Świczowska-Wójcikowska M., Komentarz do Kodeksu Etyki Zawodowej Komornika Sądowego, (w:) M. Świczowska-Wójcikowska, J. Świczowski (red.), Ustawa o komornikach sądowych. Ustawa o kosztach komorniczych. Kodeks Etyki Zawodowej Komornika Sądowego. Komentarz, Warszawa 2020.
26. Tokarczyk R., Uwagi o kształtowaniu norm etyki prokuratora polskiego, Prokurator 2002, nr 1.
27. Turek P., Prawo o prokuraturze. Komentarz, Warszawa 2023.
28. Witkowski A., Wolność słowa – ryzyko zawodowe prokuratora, Oblicza wolności słowa, Toruń 2005.

Code of Professional Ethics of Prosecutors in the jurisprudence of the Polish Supreme Court

Abstract

The paper presents the results of a study of the jurisprudence of the Polish Supreme Court in terms of the presence in the justifications of its judgments of references to the Code of Professional Ethics for Prosecutors (both the currently binding one from 2017 and the previous one from 2012). The author formulates several critical remarks regarding the judicial operationalization of the Code. The Supreme Court too rarely refers to the Code's rules in disciplinary proceedings against prosecutors. If the Court does, it usually stops at mentioning them without explaining what they mean, much less interpreting them. In some issues, the jurisprudence of the Supreme Court is inconsistent, e.g. as to the „auxiliary” nature of the Code for the purposes of disciplinary proceedings. The Supreme Court does not avoid errors in applying the particular norms of the Code to the circumstances of the cases examined, e.g. in the context of the prosecutor's abuse of freedom of speech. The considerations conclude with the postulate that the Code be given the importance it deserves by the bodies guarding prosecutorial deontology.

Key words

Code of Professional Ethics for Prosecutors, the Polish Supreme Court, jurisprudence, disciplinary responsibility.